

rautia seu carentia cognitionis provenit, ideo malitia illius peccati formaliter in omissione consistere videtur, quamvis materialiter sit commissio.

8. *Infidelitas contraria quomodo ad peccatum commissionis spectet.*—Circa alterum vero modum infidelitatis, Cajetanus, dicta quæst. 10, artic. 2, tres modos peccandi distinguit. Primus modus est discrepandi, seu credendi falsa esse quæ proponuntur, aut credendi contraria esse vera. Secundus est nec credendi, nec discrepandi, sed quasi suspendendi omnem actum intellectus. Tertius modus est dubitandi; et subdistinguit hunc in tria membra, quæ vocat per opinionem, vel per suspensionem, vel neutraliter, ut ait. Primus modus principalis hujus infidelitatis a Cajetano propositus verissimus est et clarissimus, et in eo apertissime cernitur peccatum commissionis, et sine dubio in hoc genere peccati infidelitatis est maximum, quia valde directe primæ veritati opponitur. Secundum modum videtur Cajetanus proponere per modum omissionis, quia in illo non intercedit actus fidei contrarius, sed tantum carentia actus credendi præcepti; quomodo vero hoc intelligendum sit, statim dicam. In tertio autem modo difficilis mihi est divisio, quam Cajetanus adjungit, et distinctio illius a cæteris membris. Nam opinio quam primo loco ponit, esse potest aut de falsitate rei propositæ, vel quod contraria vera sit, et in hoc sensu hoc membrum coincidit cum primo modo peccandi per dissensum; nam hæreticus non aliter dissentit rebus fidei, quam opinando esse falsas, aut contrarias esse veras; et idem est de quolibet infideli, cui fides sufficienter proposita est; vel potest intelligi de opinione ejusdem veritatis propositæ, ut si quis illi assentiatur opinando, nondum tamen firmiter credendo; et talis opinio per se loquendo non est peccatum contra fidem, nam homo fidelis potest interdum assentiri rebus fidei per fidem humanam ex auctoritate hominum, et non propterea peccat; fides autem humana quædam opinio est. Neque necessarium est ut qui hujusmodi assensum habet, circa veritatem fidei dubitet, vel formidet de certitudine ejus, quia licet formido, quantum est ex parte formalis objecti, sit de ratione opinionis vel fidei humanæ, non tamen ex parte subjecti; unde potest aliquis ita assentiri nihil formidando, nec de incertitudine cogitando: quod si quis opinetur, ut etiam formaliter dubitet iudicando rem illam non esse veram, sed incertam,

aut dubiam, tunc jam habebit iudicium contrarium dogmatibus fidei, quia non solum est de fide, revelata esse vera, sed etiam esse certa et infallibilia; atque hac ratione hic modus opinandi seu dubitandi includit propositam infidelitatem per dissensum contrarium fidei, et ita reducitur ad primum modum infidelitatis Cajetani; atque idem est de suspitione, quam secundo loco posuit Cajetanus in hac subdivisione, quia, ut ex Tullio docuit divus Thomas 2. 2, quæst. 60, art. 3, suspicio nihil aliud est quam opinio mali ex levibus conjecturis. Unde in præsentia, suspicio in materia fidei erit etiam opinio falsitatis ex levibus conjecturis; talis ergo suspicio iudicium includit fidei contrarium, quia sine aliquo iudicio non est opinio; ergo etiam hic dubitandi modus includit dissensum contra fidem, ac proinde reducitur ad primum modum infidelitatis ab eodem auctore positum.

9. Denique tertius modus neutralis dubitationis videtur consistere in suspensione omnium assensus vel dissensus; nam tunc maxime dicitur intellectus neutraliter se habere. In hoc autem sensu coincidit hic modus cum secundo principalis divisionis, in quo dicebatur aliquis deficere a debita fide, quando neque credit neque discredet; nam hoc est (ut dixi) neutraliter se habere; hæc autem dispositio præcise spectata non videtur sufficere ad infidelitatem, neque ad dubitationem, quia potest quis suspendere actum circa illam materiam. Quapropter, nisi quis abstinere ab hujusmodi actu ex aliqua cogitatione incertitudinis vel dubitationis, non videtur illa dispositio sufficere ad propriam speciem infidelitatis. Quod si illa suspensio ex tali cogitatione proveniat, jam dubitatio non habetur sine aliquo actu veritati aut certitudini fidei contrario, quod sufficit ad positivam infidelitatem. Unde concludo omnem propriam infidelitatem, quæ post sufficientem fidei auditum committitur, esse peccatum commissionis includens virtute hoc iudicium, quod res sic proposita potest esse falsa.

10. *An infidelitas privativa et contraria sint peccata ejusdem speciei.*—Ex quo tandem breviter resolvi potest alia dubitatio hic occurrens, an infidelitas his duobus modis commissa, scilicet, omittendo et committendo, sit peccatum ejusdem speciei, vel diversæ. Et ratio dubitandi sumitur ex divo Thoma 1. 2, quæst. 72, art. 6, ubi simpliciter docet omissionem et commissionem esse peccata ejusdem speciei. Nihilominus assero in hac mate-

ria illa peccata esse specie diversa, sicut sunt in materia charitatis, non amare Deum tempore debito, vel odio habere illum, quia talia peccata manifeste habent distinctissimas deordinationes et malitias; ita enim est in præsentia: nam infidelitas, quæ est per solam omissionem, non opponitur directe formali objecto fidei, et veritati Dei, sicut opponitur infidelitas commissionis, quæ propterea infert injuriam longe majorem, et diversæ rationis; ille autem locus D. Thomæ habet suam difficultatem, quæ ad hunc locum non spectat, et ideo breviter dico intelligendum esse permissive, non universaliter, id est, omissionem et commissionem non includere semper specificam differentiam, non quod aliquando illam habere non possint; nam hoc etiam sumitur ex eodem D. Thoma 2. 2, quæst. 79, art. 2 et 3.

SECTIO II.

Quam grave sit infidelitatis peccatum.

1. *Status questionis.*—Non inquirimus an peccatum hoc eam gravitatem attingat, quæ ad peccatum mortale ex genere suo sufficiat; id enim tanquam manifestum supponimus, sicut proposuisse videtur Christus, cum dixit: *Qui non crediderit, jam iudicatus est*; et alibi: *Qui non crediderit, condemnabitur*, et ex dicendis a fortiori comprobabitur; inquirimus ergo inter peccata ex suo genere mortalia, quem gradum seu locum obtineat infidelitas quoad gravitatem suam: hoc autem a nobis potest duobus modis tractari aut explicari, scilicet, vel absolute rem ipsam in se spectando: vel comparete, conferendo vitium hoc cum peccatis, aliis virtutibus oppositis.

2. *Peccatum infidelitatis est unum ex gravissimis.*—*Peccatum infidelitatis maximum omnium est in nocimento quod infert.*—*Infidelitatis peccatum difficilius quam cætera curatur.*—Priori modo solum dicere possumus hoc peccatum ex genere suo esse unum ex gravissimis peccatis. In hoc conveniunt divus Thomas, et omnes, atque hoc significare voluit Augustinus, tractatu 85 in Joann., et libro tertio contra duas epistolas Pelagianorum, capite 3, cum dixit peccatum absolute dictum, quasi per antonomasiam pro peccato infidelitatis accipi, sic interpretans illud Joan. 15: *Si non venissem, etc., peccatum non haberent*; et illud cap. 16: *Arguet mundum de peccato*; hic vero modus significationis per

antonomasiam non solet usurpari, nisi quando res significata per nomen habet singularem excellentiam, vel excessum in ea ratione qua significatur per vocem; imo non solet dici nisi de eo quod est maximum in tali genere, quod aliqua ratione convenit huic peccato, ut jam explicabo. Secundo declaratur hæc gravitas a priori, quia virtus fidei, licet non sit maxima, est una ex præcipuis; ergo peccatum illi oppositum, ut est infidelitas, erit unum ex gravissimis, juxta regulam Aristotelis, 8 Ethicor., cap. 5, probatam a D. Thoma 1. 2, quæst. 73, art. 4, in moralibus illud esse pessimum, quod optimo contrariatur. Tertio, ab effectu declaratur ex nocentis quæ secum affert infidelitas; nam in hoc excedit omnia peccata; et ideo existimo in hoc esse antonomasiam fundatam. Primo, quia infidelitas radicatus evellit justitiam; nam, cum fides sit fundamentum justitiæ, quod alia peccata non auferunt, juxta definitionem Concilii Tridentini, sess. 6, illud destruit infidelitas expellendo fidem, ut idem Concilium tradit; et ita omnino privat hominem justitia a fundamentis ejus. Unde fit secundo quod notavit divus Thomas, 1 ad Timoth. 5, ut infidelitas constituat hominem in eo statu, in quo nihil Deo placitum facere possit, quia sine fide impossibile est placere Deo, non solum quoad personam, sed etiam quoad singulas actiones ejus, ut in superioribus declaravi; quod tanta exaggeratione solet tradere Augustinus, ut docere videatur nihil boni moralis posse facere infidelem, ut maxime videre licet libro 4 contra Julianum, cap. 3; sed id temperandum est, et nunc sufficit quod nihil facere potest infidelis quod apud Deum valeat, vel ad impetrandum, vel ad aliquo modo merendum. Unde fit tertio ut hoc peccatum difficilius curetur quam cætera; quia cætera peccata relinquunt fidem, per quam potest homo aliquid impetrare, quo tandem ad meliorem mentem redeat; nam, ut est vulgare apud Augustinum, epist. 105, et alibi: *Fides impetrat quod lex impetrat*. Infidelitas autem cum tollat fidem, tollit omne principium quasi intrinsecum obtinendi auxilium et remedium contra peccata. Quarto denique, sicut fides est radix cæterarum virtutum, ita infidelitas infinita secum affert vitia, præsertim contra Deum, ut irreligiositatem, superstitionem, ingratitude, et similia: his ergo modis potest gravitas hujus peccati absolute declarari.

3. *Infidelitatem odium Dei excedit in ra-*

tione peccati. — *Infidelitas gravius peccatum est desperatione.* — Alius modus declarandi hanc gravitatem, est per comparationem ad alia peccata: triplex autem comparatio potest hic fieri, scilicet, vel ad peccata contraria directe charitati, vel contraria spei, vel contraria virtutibus moralibus. In prima comparatione, dicendum est infidelitatem non esse gravissimum peccatum, majus enim est odium Dei. Ita docet D. Thomas 2. 2, q. 34, art. 3, et probatur optime ex regula posita Aristotelis; est enim charitas optima virtus, et odium Dei est summum peccatum illi contrarium; ergo est majus peccatum quam infidelitas. Item est optima ratio D. Thomæ, quia in omnibus peccatis mortalibus maxima gravitas est, quam ex aversione a Deo habent, quæ aversio est virtuale quoddam odium Dei, quod etiam in ipsa infidelitate verum habet; ergo ipsum formale odium Dei, quod (ut ita dicam) est per essentiam tale, est sine dubio multo gravius peccatum. Secundam comparationem in speciali facit D. Thomas 2. 2, quæst. 20, art. 3, et resolvit, infidelitatem esse gravius peccatum desperatione, et reddit optimam rationem, quia infidelitas opponitur bono divino, ut in se est, nimirum veritati ejus, quia, quantum in se est, facit Deum auctorem mendacii; at vero desperatio opponitur bono divino, ut participabili a nobis, et ideo minorem injuriam Deo infert, ac proinde non est tam grave peccatum. Quæ resolutio licet vera sit, non caret aliqua difficultate; quia vero pendet ex notitia virtutis spei, et ex comparatione ejus in perfectione cum virtute fidei, illam remitto in materiam de spe¹, nam præsentis loco dicta sufficiunt.

4. *Utrum infidelitatis peccatum sit gravius omnibus peccatis contra virtutes morales.* — Tertiam comparationem præcipue facit div. Thomas in hac materia, quæst. 10, artic. 3, et resolutio est, infidelitatis peccatum esse gravius ex suo genere cæteris peccatis oppositis virtutibus moralibus. Probatur primo ex eodem principio Aristotelis, nam fides est virtus excellentior omnibus moralibus; infidelitas autem est maxime opposita huic virtuti; ergo superat alia peccata, quæ tantum virtutibus moralibus opponuntur. Secundo ex objecto, ex quo maxime solet gravitas peccatorum accipi; infidelitas enim est directe contra Deum ipsum; virtutes autem morales directe habent

¹ Viderendus auctor disp. 2 de Spe, sect. 2, num. 5.

deordinationem suam circa materiam creatam: nam, licet religio aliquo modo attingat Deum, et ideo peccata illi contraria formalem Dei injuriam continere possint, ut blasphemia, idololatria, et similia, nihilominus non ita immediate et directe attingunt Deum ipsum, et in propriis ejus bonis internis illum offendunt, sicut peccatum infidelitatis. Tertio argumentatur D. Thomas, quia vitia moralia proxime versantur circa objecta creata, et ita solum virtute et implicite avertunt hominem a Deo, et tantum secundum affectum; infidelitas autem de se directe avertit hominem a Deo, etiam quoad intellectum, quia veram Dei cognitionem aufert, vel per se ipsam, quatenus infidelitas est, ut Cajetanus exponit, nam licet in infideli possit manere aliqua cognitio Dei, non tamen manet in eo quatenus infidelis est; vel certe infidelitas etiam aufert omnem cognitionem Dei supernaturalem, et quæ ad salutem possit conducere: ac denique licet in infideli possit aliqua ex parte manere veritas circa cognitionem Dei, nihilominus tota cognitio, quam de Deo habet, et quasi componit ex variis judiciis, seu propositionibus quas de Deo format, non habet absolute veram cognitionem de Deo, quia nullus est Deus, qualis ab ipso concipitur, et quasi componitur, quod est gravissimum hominis nocendum.

5. *Objection prima. — Objection secunda.* — Contra dictam vero resolutionem objici potest primo, quia ex illa sequitur omne peccatum contra fidem esse, secundum suam speciem, gravius quocumque peccato contra virtutem minus nobilem, quod videtur incredibile; nam peccatum culpabilis ignorantie fidei, quod etiam in homine fidei inveniri potest, est peccatum contra fidem, et tamen non est gravius quam homicidium, vel quam peccatum contra naturam, ut videtur per se notum. Ex quo enervatur fundamentum positum, quod, scilicet, vitium oppositum nobiliori virtuti sit gravius, quod aliis etiam exemplis ostenditur falsum; nam ebrietas gravius peccatum est quam mendacium, et tamen veritas nobilior virtus est quam temperantia; item timiditas est levius peccatum quam intemperantia, ut D. Thomas tradit 2. 2, q. 142, art. 3; et tamen fortitudo, cui timiditas opponitur, est nobilior virtus quam temperantia. Ac denique fornicatio est majus peccatum quam furtum, teste D. Thoma 2. 2, q. 154, art. 3, et tamen justitia, cui opponitur furtum, est major virtus quam castitas. Secundo objicitur, quia fideles in peccatis mor-

tui gravius puniuntur quam infideles; ergo signum est peccata mortalia posse esse graviora infidelitate. Antecedens traditur expresse ab Urbano Papa, et habetur in c. *Scimus*, 12, quæst. 1. Consequentiam probat Augustinus, 4 de Baptismo, c. 20; imo in cap. 5, sentit avaritiam ex certa scientia in homine fidei esse gravius peccatum infidelitate saltem ex ignorantia. Similia sumuntur ex Chrysostomo, hom. 30, et similiter in id Matth. 18: *Sit tibi tanquam ethnicus et publicanus*; et D. Thoma, 1 ad Timoth. 5, lectione 1.

6. *Tripliciter comparatur infidelitas cum aliis peccatis virtutibus moralibus oppositis in gravitate. — Quid de simili comparatione inter individua.* — Circa primam partem, advertendum est hujusmodi comparationem tribus modis posse intelligi, scilicet, vel ex genere, vel in omni specie, vel etiam in omni individuo. Ex genere vocatur peccatum gravius, quando maxima species illius generis superat gravissimam alterius, etiamsi non singulæ species unius generis comparatæ ad singulas alterius sint illis graviores. In specie vero dicitur peccatum esse gravius, quando comparatum ad aliam speciem, illam excedit, et idem est de excessu in individuo cum proprietate. Aliqui ergo in eo rigore intelligunt illud principium, quod peccatum, nobiliori virtuti contrarium, sit majus, ut verum sit non solum ex genere, sed etiam in omni specie, imo et in omni singulari individuo peccato contrario nobiliori virtuti; quod de individuis sentit Durandus, in 4, dist. 22, q. 1, num. 8; et tam de specie quam de individuo, Vasquez 1. 2, q. 73, art. 3 et 4. Contraria vero sententia est communis Theologorum, quam ego indubitanter sequor; nam quoad species videtur sufficienter probari prima objectione facta; et in naturalibus speciebus existimo sub nobiliori genere posse esse speciem aliquam minus nobilem, quam sit sub genere minus perfecto; et in virtutibus, cum una virtus possit habere actus specie distinctos, ut nunc suppono, fieri potest ut perfectissimus actus inferioris virtutis excedat actum infimum virtutis nobilioris. Unde, cum peccatum oppositum virtuti non semper opponatur toti virtuti, sed alieni actui ejus, inde fieri potest ut peccatum contra inferiorem virtutem sit majus in specie, quam aliud contrarium superiori virtuti; et ita credo hæresim esse majus peccatum quam odium proximi, etiamsi opponatur charitati. De individuo autem, licet verum sit, speculative et quasi physice loquendo, omne peccatum gravioris speciei,

etiam in individuo esse essentialiter gravius, nihilominus moraliter loquendo, et in ordine ad offensionem Dei, simpliciter gravius esse potest in individuo, etiamsi sit in inferiori specie; cujus signum est, quia gravius punitur in inferno, et consequenter in judicio divino, in quo tantum quis punitur quantum deliquit. Item est optimum signum, quod peccatum gravioris speciei in individuo potest esse veniale, et in minori specie esse mortale; nam, licet differentia mortalis et venialis peccati sumatur ex aversione a Deo, nihilominus supponit diversitatem in gravitate conversionis, prout in re ipsa et individuo committitur.

7. *Fit satis primæ objectioni in num. 5.* — Ad primam ergo objectionem, respondeo peccatum infidelitatis dici gravius comparatione vitiorum moralium ex genere suo; hanc enim particulam semper addidit D. Thomas, quæ in sensu prædicto intelligenda est, sicut communiter intelligitur. Unde optime fit, maximum peccatum in specie infidelitatis, quod est infidelitas commissionis (ut supra illam explicavi), et præsertim hæresis, ut infra dicam, hoc, inquam, peccatum esse gravius omnibus speciebus vitiorum moralium; nihilominus tamen recte fieri potest ut infidelitas minus gravis, scilicet ignorantie et omissionis, excedatur ab aliquo vitio morali, sumpto etiam in specie; et similiter fieri potest ut in individuo aliquod vitium morale sit gravius infidelitate, etiam in specie graviori, et ita satisfactum est ad cætera exempla, quæ in illa objectione afferebantur.

8. *Satisfit secundæ ibidem.* — Circa alteram vero objectionem, advertendum est ex D. Thoma, dicta quæst. 10, art. 3, ad argumenta, et in lect. 1, in cap. 5, 1 Canonice Joannis, inter fidelem et infidelem triplicem posse fieri comparationem: una est simpliciter in statu secundum ordinem ad salutem æternam. Secunda est in infidelitate, comparata ad alias species peccatorum contra mores. Tertia est, in eadem specie peccati moralis ab infideli et fidei commissi. In prima comparatione, sine dubio sunt deteriores infideles, tum ob gravitatem peccati, tum maxime propter specialia nocumenta quæ secum affert, et supra notata sunt, præsertim quia infidelitatis status caret omni principio intrinseco piæ operationis, et constituit hominem in summo periculo et damnationis, et quorumcumque peccatorum. In secunda comparatione excedit quidem infidelitas ex genere suo, ut dixi; nihilominus tamen potest sæpe fidelis esse pejor simpliciter et majoi-

ris demeriti apud Deum quam infidelis, tum ob multitudinem peccatorum, tum ob gravitatem eorum in individuo. Et hoc expresse intendunt Patres citati, qui præcipue tertiam faciunt comparationem, et in ea dicunt, regulariter et moraliter loquendo, gravius peccare fidelem, tum propter modum peccandi cum majori cognitione, ac subinde majori cum voluntate, ut sumitur ex 2 Petri 2; tum etiam propter majus scandalum, et quamdam fidei injuriam, et alias circumstantias quæ facile considerari possunt; et ita illi objectioni satisfactum est.

SECTIO III.

Utrum infidelitas sit in intellectu vel voluntate.

1. *Resolutio.*—*Falsitas infidelitatis est subjective in intellectu.*—*Malitia in voluntate.*—Hanc quæstionem proponit D. Thomas, d. q. 10, art. 2, et in Summa respondet peccatum infidelitatis esse in voluntate, tanquam in generali principio peccatorum; esse autem in intellectu ratione suæ speciei, tanquam in proprio principio. Ut autem hæc resolutio intelligatur et explicetur amplius, explicandum est in infidelitate duo posse distingui: unum est falsitas, vel (ut ita dicam) cæcitas mentis; alterum moralis malitia, et aversio quæ constituit infidelitatem in ratione peccati, juxta quæ duo alia etiam duo certa sunt. Primum est, falsitatem et ignorantiam infidelitatis esse subjective in intellectu, vel in actu ejus. Hoc manifestum est, quia contraria seu opposita versantur circa idem subjectum; fides autem, cui opponitur infidelitas, est in intellectu; ergo in eodem est infidelitas. Item solus intellectus versatur circa verum, ut verum est, et solus etiam est capax luminis, seu visionis intellectualis; ergo solus est capax erroris, falsitatis, aut mentis cæcitatibus. Secundo, est certum infidelitatem quoad malitiam, ac proinde in ratione peccati, esse in voluntate. Probatur, quia sine voluntate non peccatur; nam, ut dixit Augustinus, 1 Retract., cap. 9: *Voluntate peccatur aut recte vivitur.* Item quia contrariorum, ut dixi, eadem est ratio; fides autem, ut est actus humanus, est in voluntate, ut supra dictum est; ergo et infidelitas; denique quia infidelitas potest exensari a peccato, etsi habeat defectum in intellectu, juxta illud: *Si non venissem, et locutus eis fuisset, peccatum non haberent;* ergo tale peccatum per voluntatem committitur, juxta illud Joannis 3: *Di-*

lexerunt homines magis tenebras quam lucem.

2. *Primum dubium: utrum infidelitatis malitia sit etiam in intellectu.*—*Pro resolutione notandum primo.*—Ex his autem duo alia dubia oriuntur. Primum est, an malitia infidelitatis, atque adeo infidelitas, ut peccatum est, sit etiam in intellectu. Quod dubium tractavit in dicto artic. 2 Aragon., et constanter defendit malitiam infidelitatis esse in ipso intellectu, imo in illo esse primario, et ab illo derivari in voluntatem, et explicat se loqui de malitia non tantum objecti, sed etiam actus moralis, ut talis est. Fundamentum est, quia, licet actus intellectus habeat a voluntate quod voluntarius sit et liber, non tamen habet ab illa quod sit malus; nam voluntas discredendi mala est, quia ipsum discredere malum est, et contra rationem, et contra Deum; ergo malitia prius est in intellectu ipso, et inde ad voluntatem derivatur. Nihilominus contrariam sententiam veram censeo; pendet vero hæc quæstio ex alia generali, quæ tractatur in 1. 2, q. 20, a. 1, 2 et 3., an malitia moralis sit formaliter et intrinsece in solo actu voluntatis, an etiam in exteriori actu ab illa imperato; et ideo brevissime illam expediam. Et imprimis adverto quod, licet infidelitas dividi soleat in externam et internam, et externa proprie dicta, et secundum communem usum, sit illa quæ per aliqua signa sensibilia manifestatur, interna vero, quæ omnino in animo latet, ut latius dicemus tractando de hæresi, nihilominus in ipsa interna infidelitate duo distinguenda sunt, scilicet, id quod pertinet ad voluntatem, et quod ad intellectum spectat; nam hæc duo inter se comparando, actus intellectus est tanquam actus externus, quia, sicut homicidium, verbi gratia, ut per manum consummatur, est actus imperatus a voluntate, et solum est voluntarius per denominationem ab illa, ita actus intellectus, quo aliquis fit infidelis, est imperatus a voluntate, et voluntarius ac liber solum per denominationem ab actu voluntatis; quia, ut suppono, intellectus non est formaliter liber, sed sola voluntas; igitur sub ratione actus humani infidelitas intellectus est quasi actus externus in peccato infidelitatis; internus autem actus ejus est in voluntate.

3. *Notandum secundo.*—Unde ulterius considerandum est actum intellectus (sub quo carentiam actus semper comprehendo) duobus modis spectari posse, scilicet, ut objectum actus voluntatis, et ut actus elicited ab intellectu, et a voluntate imperatus, a qua habet quod actus liber moralis seu humanus sit, et sub utra-

que ratione potest actus intellectus habere bonitatem, vel malitiam; nam actus fidei, verbi gratia, priusquam ametur, est bonum objectum honeste amabile a voluntate, et idem actus, prout in re fit ex imperio voluntatis, est actus moralis honestus; et e contrario, actus hæresis de se est pravum objectum, et prout exercetur voluntarie, est pravus actus moralis.

4. *Resolutio: malitia objectiva infidelitatis est in intellectu; moralis in sola voluntate formaliter residet.*—*Prima pars probatur.*—Dicendum ergo est infidelitatem, prout est in intellectu, de se et non ab actu voluntatis habere objectivam malitiam; prout vero est moralis actus, non habere aliam malitiam, nisi quam participat denominative a voluntate, atque ita, simpliciter loquendo, malitiam moralem, quæ moraliter constituit infidelitatem, in ratione peccati intrinsece esse tantum in voluntate, in intellectu vero per solam denominationem ab actu voluntatis. Primam partem probat ratio contrariæ sententiæ, quia actus fidei contrarius de se habet malitiam objectivam, ut explicavi, et optime intelligitur per illam causalem propositionem: *Quia dissentire a fide malum est, ideo velle dissentire est malum, et non e contrario.* Denique hæc malitia sumitur ex eo quod talis actus intellectus est dissentaneus rectæ rationi, vel divinæ legi, vel naturæ rationali; hanc vero disconvenientiam non habet a voluntate, sed ex se et natura sua, sicut videre est in aliis actibus externis, præsertim intrinsece malis, ut in fornicatione, verbi gratia, quæ mala est, quia dissona rationali naturæ; imo et in formis naturalibus idem cum proportionem invenitur; nam calor, verbi gratia, malum est aquæ, quia est disconveniens illi ex natura sua, et sic de aliis.

5. *Probatur pars secunda.*—Altera vero pars probatur, quia actus infidelitatis, prout ab homine exercetur, tantum est unus actus moralis simul cum actu voluntatis; sed ille actus habet totum esse morale a voluntate, a qua habet libertatem; ergo habet ab eadem moralem malitiam actionis, ut actio est, atque ita tota illa malitia formaliter est in voluntate. Secundo declaratur amplius, quia in illo actu, ut composito ex actu voluntatis et intellectu, tantum est una malitia; ergo vel est intrinsece in actu voluntatis, in intellectu autem extrinsece, vel e contra; sed hoc posterius non potest dici; ergo primum. Antecedens probo ex alio principio morali, quod actus externus non addit malitiam vel demer-

itum actui interno; non enim minus peccat qui vult occidere, et illud non facit quia non potest, quam qui occidit, juxta D. Thomam 1. 2, quæst. 20, art. 3; ergo signum est unam esse malitiam in toto illo actu homicidii voluntarii, cum tota indivisibiliter maneat in voluntate occidendi; idem ergo est in peccato hæresis, vel cujuscumque infidelitatis. Et ex eodem principio atque eodem exemplo probata manet altera pars antecedentis, seu minoris, quia illa unica malitia tota potest manere in solo actu voluntatis, et non potest manere in solo actu intellectus, vel cum proportionem in alio externo; ergo signum est esse intrinsece in actu voluntatis. Et ratio a priori est, quia sola voluntas tendit in objectum bonum, ut bonum est; et ideo in illa est tota formalis malitia, quod ex præsentibus etiam patet a contrario; nam in actu credendi veritas quidem est in intellectu, formalis autem bonitas moralis est in voluntate; et ideo fides prout est in intellectu est virtus intellectualis, non moralis, nisi per denominationem a voluntate; ita ergo est cum proportionem in infidelitate.

6. *Secundum dubium: utrum infidelitatis peccatum possit committi sola voluntate.*—Hinc vero nascitur aliud dubium, an hoc peccatum infidelitatis possit interdum committi sola voluntate, ita ut in intellectu nullo modo consummetur, aut existat; quod dubium attingit Gregor. de Valentia, in suo tertio tomo, disput. 1, quæst. 10, propositione prima, dubio 3, et sentit posse in aliquibus casibus ita accidere. Et probat primo a simili ex aliis peccatis, quæ extra voluntatem consummatur et interdum sola voluntate committuntur, etiam cum plena malitia, ut constat in proposito mentiendi; ergo idem poterit contingere in infidelitate, quandoquidem actus intellectus est quasi externus respectu propositi voluntatis, ut declaravi. Secundo, affert casus in quibus ita peccari potest per infidelitatem. Unus est, si quis credens habeat propositum, si contrarium melius probetur illud credendi. Item si quis, demonstratione convictus, credat animam esse immortalem, habeat autem propositum conditionatum, quod non crederet nisi demonstraretur: nam in utroque casu ille est infidelis quoad voluntatem, et nondum quoad intellectum, quia adhuc credit. Tertium casum adjungit de illo qui proposita fide vult non credere, nec discredere; nam ille jam est infidelis voluntate, nondum autem intellectu, quia per intellectum nondum fidei resistit.

7. *Vera resolutio.*—*Infidelitas actualis nunquam est in sola voluntate.*—Mihi autem distinguendum occurrit inter peccatum infidelitatis actuale, id est, quod actuali usu libertatis committitur, actu considerando, et volendo, et habituali, id est, de culpa, seu macula infidelitatis, quæ manet cessante actu; de priori enim dico nunquam esse in voluntate, quin aliquo modo transeat ad intellectum, et in illo quasi consummetur. Probatur primo, quia peccatum infidelitatis tale est, ut fidem excludat, sicut supra illud descripsi: ergo si est actuale peccatum infidelitatis in voluntate, de se excludit fidem ab intellectu; ergo necessario illa infidelitas, quæ actualiter voluntaria est, in intellectu invenitur; ergo a voluntate infideli nunquam separatur infidelitas intellectus. Secundo, est optima ratio, et differentia inter peccatum infidelitatis, quatenus extra voluntatem in intellectu consummat, et alia peccata exteriora, quæ per corporis membra executioni mandantur; nam hæc posteriora peccata non semper sunt in hominis potestate quoad executionem externam, vel non semper imperantur, etsi desiderentur, propter varias occasiones; at vero intellectus in credendo, vel non credendo seu discredendo, ad nutum obedit voluntati; et si voluntas est efficax, non potest non sequi in intellectu, quod ipsa vult; ergo si voluntas actu peccat volendo infidelitatem, non potest non esse infidelitas in intellectu. Tertio, id confirmari potest ex iisdem exemplis, quæ in contrarium afferbantur; nam qui ita credit, vel potius assentitur animam esse immortalem, quia per demonstrationem convincitur, habens voluntatem sine demonstratione non credendi, ille revera caret in intellectu vera fide illius veritatis; imo habet errorem, existimans non esse credendum, nisi quod demonstratur, nam sine hac existimatione tale propositum non haberet: hoc autem iudicium hæreticum est. Similiter, qui paratus est ad dissentiendum rebus fidei propter aliquas rationes, si afferantur, eo ipso non credit ut fidelis, seu certitudine fidei; et ideo etiam in intellectu infidelitatem habet vel omissivam, quia non credit sicut oportet, vel commissivam, quia iudicat res fidei non esse infallibiles, nec dignas tanta certitudine. Denique, de illo qui vult suspendere assensum et dissensum, jam supra dixi, si id faciat, solum quia non vult exercere actum eo tempore quo non tenetur, non solum non committere peccatum infidelitatis, verum etiam simpliciter non pec-

care; quod si id velit eo tempore pro quo tenetur exercere actum fidei, peccabit quidem non infidelitate, sed sola omissione exercitii actus fidei, et tunc etiam illa ommissio in intellectu erit: si vero id faciat ex dubitatione fidei, necessario illud dubium in intellectu existit; nunquam ergo voluntas actu peccat proposito infideli, quin infidelitas ipsa in intellectu existat. Et hæc quidem de infidelitate simpliciter intelligenda sunt; nam imperfectius quoddam infidelitatis genus posse in sola voluntate reperiri, infra dicemus, disput. 19, sect. 4, in fine.

8. *Infidelitas habitualis in voluntate stare potest cum actuali fide intellectu.*—Altera pars de habituali culpa infidelitatis breviter declaratur et probatur, quia peccatum infidelitatis semel commissum, postea non tollitur sola fide, sed necessaria est pœnitentia cum dilectione, vel sacramento; unde fieri potest ut qui per hæresim peccavit, retractet errorem, et ita tam voluntate quam intellectu ad fidem redeat, et sufficientem pœnitentiam prioris peccati non concipiat; tunc ergo in intellectu infidelitatem non habebit, imo poterit habitum fidei infusæ recuperare, et nihilominus in eadem habituali culpa infidelitatis commissæ permanebit; sic ergo sine infidelitate in intellectu potest illa quasi habitualis aversio in voluntate durare; quia revera illa duo inter se formaliter non opponuntur; neque in hoc alia difficultas occurrit.

SECTIO IV.

Utrum infidelitas recte dividatur in paganismum, judaismum et hæresim.

1. *Ratio dubitandi pro parte negativa.*—Divisio hæc utilis nobis futura est ad doctrinam spectantem ad varios infideles distincte tradendam, et ideo illam hoc loco præmittimus, duoque præcipue circa illam explicanda sunt, videlicet, quomodo membra distinguantur, et quomodo sufficienter exhauriant divisum; utrumque enim obscure est, et ratio difficultatis est, quia in his tribus infidelitatibus duo inveniuntur, scilicet, varii errores positivi, ut sic dicam, seu opiniones falsæ, in quibus versantur; et renitentia contra fidem divinam, seu contemptus, vel abnegatio illius; et juxta hæc duo potest dari divisio; neutro autem modo videtur esse posse conveniens aut sufficiens; ergo. Probatur prima pars minoris de distine-

tione errorum. Primo, quia illa distinctio est valde materialis in ordine ad infidelitatem; nam, licet illi errores possint distingui vel materialiter ex rebus opinatis, vel formaliter in ratione fidei humanæ, si ex diverso humano motivo fiat, nihilominus tota illa diversitas est materialis, et physica, non formalis et moralis in ratione infidelitatis, ut constat in diversis hæresibus circa Trinitatem, verbi gratia, vel Incarnationem; nam peccata sunt ejusdem speciei in iisdem materiis. Unde etiam fit ut in illo sensu non possit divisio esse doctrinalis et sufficiens, quia errores contra fidem possunt in infinitum multiplicari, ut cum Augustino, lib. de Hæresib., in fine, dixit D. Thomas, d. q. 10, art. 5.

2. *Evasio.*—*Excluditur.*—Quod si quis dicat, licet hoc sit verum de erroribus in specie, posse tamen ad quædam generalia capita reduci, etiam hoc modo non sufficienter videntur illa tria capita numerari; quia præter illa est atheismus, qui maxima infidelitas est; item erit aliquando Antichristianismus ab Antichristo, qui non solum christianam fidem, sed etiam paganam persequetur sectam, et legem Judæorum non servabit; erit ergo aliud infidelitatis genus: imo addi potest pura quædam infidelitas, quæ philosophica dici potest, ut erit in illo qui nec Paganus, nec Judæus, nec Christianus esse velit, sed tantum unum Deum ratione cognitum colat. Altera vero pars minoris de distinctione formali patet, quia non invenitur inter illa membra, ut postea videbimus.

3. *Prima assertio: paganismus, judaismus et hæresis apposite dividunt infidelitatem.*—Nihilominus dicendum est partitionem esse optimam et necessariam. Ita tradit D. Thomas, dicto articulo quinto, et communiter Theologi; habetque divisio fundamentum in Scriptura: nam Paulus, 1 ad Corinth. 1, illa membra distinguit, dum de Christi passione dicit esse, *Judæis scandalum, et gentibus stultitiam*, et prius hæreses posuerat, et aliis locis frequenter illa tria ut distincta ponuntur: habet etiam fundamentum in usu Ecclesiæ, nam in die Parasceves, volens pro infidelibus orare, distincte orat pro hæreticis, paganis et Judæis; et in Concilio Ephesino, tomo primo, capite sexto, quod continet librum secundum D. Cyrilli Alexandrini de Fide, ad reginas, in ultima ejus sessione, tres illæ infidelitates numerantur. Damasus etiam Papa, in Professione fidei ad Paulinum Thessalonicensem, dixit hæreticos male sentientes de

Filio aut Spiritu Sancto cum paganis et Judæis sentire, ubi aperte ponit illa tria membra; et fere eadem distinguit Augustinus in oratione quam scripsit contra Judæos, paganos et Arianos; et in Patribus sunt varia opuscula distincte edita contra has infidelitates. Præterea divisio hæc virtute continetur in jure civili et canonico; nam in Codice, libro primo, titulo octavo, duodecimo, et sequentibus, distincte traduntur leges ad hæc tria genera infidelium pertinentes, et idem observant leges Hispaniæ in parte septima, titulo 24 et sequentibus; solum differunt, quia loco paganorum Mauros proponunt, qui sub paganis continentur, et idem fere observant jura canonica, libr. 5 Decret., et Clement. titulis de *Hæreticis et Sarracenis*.

4. *Prædictæ divisionis rationes variæ morales.*—*Ratio alia theologica.*—Ex quibus imprimis facio conjecturam, divisionem hanc in principio datam esse doctrinali modo (ut sic dicam), vel etiam juridico, propter commoditatem ferendi leges pertinentes vel ad pœnas infidelium, vel ad eorum distinctionem, quatenus subditi erant principibus christianis; vel ad dirigendos ipsos fideles circa communicationem cum infidelibus, ut postea videbimus. Similiter dari potuit propter commoditatem doctrinæ vel moralis, quæ circa homines infideles magnam habet diversitatem; vel dogmaticæ, quia ex aliis principiis agendum est contra hæreticos, et ex aliis contra Judæos, ex aliis denique contra paganos. Propter has ergo rationes utilis est hæc divisio et accommodata. Postea vero Theologi rationem magis propriam hujus divisionis tradere conati sunt, et præcipua est illa D. Thomæ, dicto articulo quinto; quia infidelitas esse potest vel contra fidem jam susceptam in ipsa manifestatione veritatis, vel contra fidem susceptam minus perfecte, et in figura, vel contra fidem nullo modo receptam. Primo modo constituitur hæresis; nam hæretici admittunt Evangelium, et Christi et Apostolorum doctrinam, in qua est manifestatio veritatis, et nihilominus ab illa recedunt; nam, ut de illis dixit 1 Joan. 2: *Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis*; illorum ergo infidelitas est hæresis; in secundo ordine constituitur infidelitas Judæorum, nam illi admittunt doctrinam et legem Moysis, et promissiones Christi seu Messie representari in sacrificiis et figuris veteris Testamenti, et ideo dicuntur recepisse fidem in figura; tamen quia resistunt manifestationi veritatis, speciali mo-